

УДК 336.77

Олександр Дзюблюк

ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Особливості становлення ринкових відносин в перехідній економіці України визначає ключову роль комерційних банків у провадженні успішного реформування усіх галузей і секторів господарства. Саме кредитні операції банків, які посідають чільне місце серед джерел ресурсів господарюючих суб'єктів, забезпечують формування повноцінних ринкових відносин та сукупності тих базових елементів, без яких взагалі неможливе функціонування ринкового господарства. Актуальність досліджуваної проблеми, таким чином, зумовлена тією роллю, яку кредитні вкладення банківської системи країни відіграють у стимулюванні неперервності розширеного відтворення, а відтак і забезпеченні стійкого економічного зростання та підвищення добробуту населення.

Авторами основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, є такі провідні вітчизняні і зарубіжні науковці як А.М.Мороз, М.І.Савлук, М.Д.Алексєєнко, Л.О.Примостка, І.О.Лютій, Т.Т.Ковальчук, О.І.Лаврушин, Дж.Ф.Сінкі, П.С.Роуз та ряд інших. Водночас праці зазначених авторів спрямовані в основному на розгляд загальних аспектів організації банківських операцій [2: 219] і фінансового менеджменту у комерційних банках [3: 130; 4:170], а до невирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття, слід віднести саме необхідність розгляду питань щодо удосконалення процесу управління кредитними операціями банків. Адже передусім цей вид операцій займає домінуюче положення у загальній структурі вкладень банківських установ нашої країни (таблиця 1).

Таблиця 1. Частка кредитних операцій у структурі активів комерційних банків України*

	1.07.2003	1.10.2003	1.01.2004
1. Заборгованість клієнтів за наданими кредитами, тис. грн.	48292533	55394133	62502965
2. Частка кредитних операцій у загальному портфелі активів, %	60,4	61,6	62,4
3. Всього активів банків, тис. грн.	79918765	89865810	100234360

*Розраховано за даними: Вісник НБУ. – 2004. – №3. – С.48-51.

Як видно із даних таблиці 1 основу активних операцій банків в Україні становлять кредитні вкладення, частка яких у загальному портфелі активів має навіть тенденцію до збільшення – до двох третин у загальній структурі. Тому саме від їхньої якості і здатності банків оптимальним чином здійснювати управління кредитними операціями та мінімізувати кредитні ризики залежать можливості належного ресурсного забезпечення виробництва і перспективи економічного росту загалом.

Вирішення даної проблеми слід, на наш погляд, розглядати у двох площинах – як на макро-, так і на мікроекономічному рівні, що у сукупності могло б забезпечити ефективне функціонування у кожному банку системи управління кредитними операціями як цілісного механізму, здатного у повній мірі відповідати інтересам клієнтів з точки зору задоволення потреб у різноманітних кредитних продуктах, так і самих комерційних банків з огляду на забезпечення їх стійкості та мінімізації кредитного ризику.

На макроекономічному рівні слід розглянути можливість реалізації комплексу заходів нормативного характеру, які могли б бути вжиті Національним банком України і які можуть бути спрямовані на оптимізацію механізму управління кредитним ризиком у банківських установах. Вирішення цього завдання вирішальною мірою залежить від забезпечення своєчасного і в повному обсязі формування резервів для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків. Формування комерційними банками відповідних резервів на сьогодні у

вітчизняній банківській практиці є головним напрямом захисту від кредитного ризику. Згідно вимог НБУ резерв для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків (резерв під кредитні ризики) є спеціальним резервом, необхідність формування якого обумовлена кредитними ризиками, що притаманні банківській діяльності [1].

З огляду на джерела формування і призначення резерви поділяються на дві групи: по-перше, резерв під стандартну заборгованість за кредитами, що формується за рахунок прибутку, та, по-друге, резерв під нестандартну заборгованість за кредитами, що відноситься до витрат банку. Конкретні ж розміри резервів визначаються з урахуванням загальної суми усіх кредитів, класифікованих за ступенем ризику (кожному ступеню присвоюється відповідний коефіцієнт в процентах, який і відображає рівень резервування за кожною групою). Основним критерієм класифікації кредитного портфеля банку за групами ризику є фінансовий стан позичальника, стан обслуговування ним кредитної заборгованості та рівень забезпечення кредитної операції.

При цьому у процесі формування резервів постає ряд проблем недосконалості відповідних методик та, відповідно, невідповідність запланованих та фактичних обсягів резервування. Вирішення цих проблем має передбачати поліпшення відповідної методики розрахунку за кількома наступними напрямками.

По-перше, у діючій методиці при оцінці кредитного ризику вкрай недостатня увага приділяється такому важливому напрямку як прогнозування імовірних змін фінансового стану, платоспроможності і кредитоспроможності позичальника, а відтак напрями удосконалення порядку розрахунку індивідуального кредитного ризику мають ґрунтуватися на активнішому застосуванні різноманітних методик оцінки грошових потоків клієнта банку та прогнозуванні їхньої зміни на перспективу.

По-друге, у зв'язку із недосконалістю методики врахування вартості застави при оцінці рівня кредитного ризику необхідно змінити підходи до розрахунку порядку зменшення величини кредитного ризику на суму прийнятого забезпечення. З огляду на нестабільність кон'юнктури ринку нерухомості та відсутність адекватних методик оцінки ринкової вартості майна необхідно знизити відсоток врахування забезпечення із нинішніх 100% до більш адекватної ринковим умовам величини.

По-третє, оцінка кредитного ризику за групами кредитних вкладень, галузями і секторами економіки при умові адекватної їх класифікації та врахуванні макроекономічних тенденцій розвитку може виявитись достатньо ефективним доповненням індивідуального підходу при оцінці кредитних ризиків банку.

По-четверте, можна було б розглянути можливість перегляду окремих норм формування резервів для різних груп кредитних вкладень банку з метою підвищення рівня адекватності рівня ризику розміщення коштів існуючим нині в Україні умовам (зокрема, фінансовий лізинг, субординований борг та деякі види позабалансових зобов'язань віднесені до без ризикових, хоча насправді це не зовсім вірно).

Очевидно, що внесення Національним банком України певних уточнень і змін у відповідні інструктивні матеріали, що визначають методику формування резервів під кредитні ризики, дасть можливість комерційним банкам істотно підвищити ефективність управління власними кредитними портфелями.

Що стосується мікроекономічного аспекту оптимізації механізму управління кредитними операціями банків, то він передбачає необхідність здійснення сукупності заходів щодо підвищення якості роботи з мінімізації кредитного ризику на рівні самих комерційних банків, а відтак і ефективності управління їх кредитним портфелем загалом. Для реалізації цього завдання необхідним видається здійснення наступних заходів.

По-перше, з огляду на удосконалення системи управління банківською діяльністю доцільним слід вважати чіткий розподіл функцій між підрозділами банку, відповідальними за кредитні операції: з одного боку, забезпечення загального управління і контролю за всіма кредитними операціями банку, включаючи рух грошових потоків, що передбачає управління сукупним кредитним портфелем, а з другого – управління кредитним ризиком у взаємовідносинах із кожним конкретним позичальником, за що несе відповідальність обслуговуючий його відповідальний працівник кредитного підрозділу банку.

По-друге, необхідно розробити таку стратегію організації кредитних операцій комерційних банків і мінімізації ризиків, яка б не позначалась негативним чином на прибутковій діяльності банківських установ. У цьому зв'язку можна розглянути можливості із сек'юритизації активів, яка передбачає перетворення наданих банками кредитів на ліквідні цінні папери (наприклад, облігації чи векселі), котрі обертаються на вторинному фондовому ринку.

По-третє, для оцінки ознак проблемності виданих позичок необхідно розробити чіткі критерії, за яких можна ще вжити заходів із поліпшення фінансового стану клієнта на рівні його менеджменту, виходячи із міркування, що збереження того чи іншого бізнесу може в перспективі дати кращий результат, аніж його ліквідація і стягнення заборгованості за позичками банку через механізм застави (інтенсифікація роботи з дебіторами і реструктуризація кредиторської заборгованості, ліквідація зайвих запасів сировини і готової продукції, продаж частини основних фондів, залучення додаткового акціонерного капіталу тощо).

По-четверте, виходячи із того, що у процесі оцінки величини індивідуального кредитного ризику сам по собі розрахунок фінансових коефіцієнтів без вибору їх правильних критеріїв нічого не дає, а окремі банки лише за своїм складом клієнтури таке завдання вирішити не можуть, необхідно сформувати централізовану міжбанківську базу даних для визначення адекватних критеріальних значень показників роботи підприємств різних галузей економіки, що мало б також враховувати і динаміку макроекономічних показників (коефіцієнти ліквідності, фінансового левериджу, рентабельності, оборотності капіталу, рух грошових потоків, якість управління, ділова репутація тощо).

По-п'яте, комерційним банкам необхідно забезпечити такий механізм управління їхніми активами і пасивами, щоб у найбільшій мірі відповідати на запити клієнтів щодо отримання кредиту на задоволення виробничих чи споживчих потреб відповідно до умов індивідуальних кругооборотів капіталів підприємств чи динаміки доходів і витрат населення. Задля цього потрібне оперативне маневрування первинними і вторинними резервами банку у такий спосіб, щоб можна було і виконувати необхідні вимоги із підтримання ліквідності і реалізувати відповідні можливості щодо кредитування суб'єктів ринку.

Таким чином, у якості висновку із даного дослідження слід зазначити, що реалізація обґрунтованих напрямів удосконалення механізму управління кредитними операціями банків на макро- і мікроекономічному рівнях може сприяти підвищенню якості оцінки кредитного ризику, оптимізації кредитних взаємин комерційних банків із позичальниками та раціональному використанню банківських ресурсів у реальному секторі економіки.

Література

1. Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків/ Затверджено постановою Правління Національного банку України №279 від 06.07.2000 р.
2. Банковское дело: Учебник/ Под ред. О.И.Лаврушина.–М.: Финансы и статистика, 1998.–576с.
3. Банківські операції: Підручник/ За ред. проф. А.М.Мороза.–К.: КНЕУ, 2002.–476с.
4. Ройз П.С. Банковский менеджмент.–М.: Дело, 1995.–768с.

Анотація

У статті розглядаються основні заходи щодо підвищення ефективності управління банківськими кредитними операціями, які можуть бути вжиті НБУ і комерційними банками.

Annotation

In the article basic measures on the increase of efficiency of management by bank credit operations that can be used by National bank of Ukraine and commercial banks are considered.

УДК 336.761. 5

Мирослав Артус

УПРАВЛІННЯ ФАКТОРАМИ ФОРМУВАННЯ ЦІНИ ПРОПОЗИЦІЇ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Провідна роль у забезпеченні максимізації прибутку та збереженні ліквідності і платоспроможності при мінімізації ризику належить управлінню факторами ринкового ціноутворення суб'єктів господарювання на власні товари з застосуванням прийомів внутрішнього аудиту. Саме внутрішній аудит як орган оперативного управління і контролю має виступати індикатором в системі раннього попередження про недоліки у встановленні цін на власні товари.

Ціноутворення відноситься до одного з найважливіших і найвідповідальніших видів економічної роботи на підприємстві. Головне завдання полягає у встановленні таких цін на товари, які забезпечать відшкодування виробничих і збутових витрат, гарантуватимуть отримання запланованого прибутку і за яких неодмінно буде реалізована визначена кількість продукції у передбачені терміни. Тому функціонування цін як одного з найважливіших факторів впливу на фінансову стабільність підприємств, має виступати важливим об'єктом внутрішнього аудиту.